

І. В. ДЕРКАЧ (канд. пед. наук, доц.)

К. А. МАЛОВИЧКО (викладач)

Донецький національний технічний університет

СИСТЕМА КОМП'ЮТЕРНИХ ВПРАВ ДЛЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АНГЛІЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються існуючі системи вправ щодо навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення. Проведено аналіз етапів навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення. Створено систему комп'ютерних вправ для диференційованого навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення, до якої входить чотири групи, а саме: вправи, що допомагають будувати висловлювання; вправи на структуру висловлювання; вправи, що імітують усну комунікацію; вправи, що допомагають студенту створити власний діалог. Виділено чотири етапи навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення.

Ключові слова: англійське діалогічне мовлення, комп'ютерна вправа, діалогічна єдність, комунікативна ситуація, етапи навчання.

Постановка проблеми. За визначення вчених система – це упорядковане відповідним чином певна кількість елементів, взаємопов'язаних між собою і утворюючих деяку цілісну єдність. В такому разі, елемент – це мінімальна одиниця, що володіє основними властивостями системи, а структура розглядається як закономірні стійкі зв'язки між елементами системи, що відтворюють просторове і часове розміщення елементів і характер їх взаємодії. Система характеризується такими особливостями як цілісністю, структурністю, взаємозалежністю системи та середовища, ієрархічністю (Г.Н. Олександров [1, с. 2]), упорядкованістю, організаційністю (В.Н. Садовський [5, с. 72]). У педагогічному словнику У.С. Гончаренка системний підхід розглядається як „напрям у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем” [3, с. 305].

Враховуючи вищесказане і використовуючи дослідження В.П. Беспалька, С.І. Сікорського, О.Б. Тарнопольського, Ю.І. Пасова, Н.К. Складенко та інших, а також теоретичні розробки і практичний досвід інших вчених-методистів, ми поставили перед собою мету створити систему комп'ютерних вправ для навчання англійського діалогічного мовлення майбутніх інженерів і виявити закономірності її функціонування на якісному рівні використовуючи системний підхід.

У разі визначення цілей навчання майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах (ВТНЗ) найважливішим пріоритетом стає „прямий” діалог між його учасниками. Тому в процесі їх навчання англійського спілкування перше місце посідає навчання діалогічного мовлення, навчанню читання та письма відводиться допоміжна роль.

У разі відбору видів комп'ютерних вправ ми враховували доцільність їх використання для навчання англійського діалогічного мовлення у ВТНЗ та систем вправ для навчання діалогічного мовлення, запропонованих професором О.Б. Тарнопольським [6 с. 56], професором Н.К. Складенко та доцентом Т.І. Олійник [4, с. 158].

Професор О.Б. Тарнопольський [6, с. 61] виділяє для ознайомлення з новим граматичним і лексичним матеріалом умовно-мовленнєві вправи I-ого типу з графічною опорою. У разі виконання граматично спрямованих умовно-мовленнєвих вправ, як він вважає, формуються граматичні мовленнєві навички говоріння, розвиток яких передбачений в одному циклі занять. Такі навички забезпечують граматично правильну побудову окремих фраз у говорінні з даної теми. У вправах також відпрацьовується і частина активної лексики теми. Якщо говоріння з теми в циклі занять будується на базі уже відомих граматичних структур і введення нових не планується, то умовно-мовленнєві вправи I-ого типу з графічною опорою є лексично спрямованими. Другий етап навчання, як вважає О. Б. Тарнопольський, містить у собі умовно-мовленнєві вправи без графічної опори. На другому етапі розвиток граматичних і лексичних навичок, що почалося на першому етапі, досягає потрібного для говоріння рівня. Третій етап навчально-виховного процесу в циклі занять, на його думку, повинен бути присвячений навчанню говоріння, – тренування за допомогою умовно-мовленнєвих вправ II типу. Завдання тренування – забезпечити перехід студентів від говоріння на рівні фрази (як в умовно-мовленнєвих вправах I типу) до говоріння на рівні цілісного діалогу або монологічного повідомлення [6, с. 63].

Вчені Н.К. Складенко та Т.І. Олійник [4, с. 158] виділяють такі етапи формування навичок та вмінь діалогічного мовлення студентів: підготовчий або нульовий етап, який включає в себе навчання реплікування; перший етап – оволодіння певними діалогічними єдностями (ДЄ); на цьому етапі учасниками спілкування є самі студенти, а викладач лише дає їм певне комунікативне завдання, де окреслюється комунікативна ситуація і вказуються ролі, що їх виконуватимуть студенти; другий етап є етапом оволодіння студентами мікро діалогом. Мета цього етапу – навчити студентів об'єднувати засвоєні ДЄ, підтримувати бесіду, не давати їй зупинитися після першого обміну репліками; на цьому етапі учасниками спілкування є самі студенти, які виступають у певних ролях або від свого власного імені. На другому етапі формуються навички продукування студентами мікро діалогів на підставі навчальних комунікативних ситуацій, запропонованих вчителем або поданих у підручнику; третій етап формує у студентів вміння та навички вести діалоги різних функціональних типів на підставі створеної вчителем комунікативної ситуації. Вони стверджують, що згідно з виділеними етапами формування навичок і вмінь діалогічного мовлення студентів – підготовчого (або нульового), першого, другого і третього – до системи вправ для навчання діалогічного мовлення включаються чотири групи вправ: I група – вправи для навчання “реплікування”, II група – вправи на засвоєння ДЄ різних видів, III група – вправи на створення мікродіалогів, IV група – вправи на створення діалогів різних функціональних типів.

Формування цілей статті. Завданням цієї статті є створити власну систему комп'ютерних вправ для диференційованого навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосування інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у сфері освіти і, зокрема, у навчанні майбутніх фахівців іноземної мови (ІМ) у вищих навчальних закладах на думку багатьох вчених є актуальним і визначається такими факторами: використання комп'ютерів для формування іншомовних навичок і вмінь дозволяє реалізувати індивідуалізацію та диференціацію навчання студентів; автоматизація навчання ІМ забезпечує всебічну і повну перевірку рівня успішності студентів, підвищує об'єктивність контролю та можливість організації самоконтролю знань, навичок і вмінь студентів; використання комп'ютерів для формування іншомовних навичок і вмінь звільняє викладача від рутинної роботи, залишаючи йому час для вдосконалення інших аспектів його професійної діяльності: виховної роботи, самоосвіти [2, с. 44].

Г.С. Чекаль і Т.І. Коваль [7, с.123] розглядають комп'ютерну навчальну вправу з ІМ як засіб навчання, що здійснює подання інформації, контроль, оцінку і корекцію навчальних досягнень студента, та управління його навчально-пізнавальною діяльністю у процесі проходження ним індивідуальної траєкторії учіння для досягнення поставленої мети. Вони вважають, що комп'ютерна вправа для навчання ІМ повинна складатися з таких обов'язкових компонентів: інструкції про спосіб виконання вправи, завдання з його виконання, зворотного зв'язку, фіксованого результату виконання вправи. В інструкцію до вправи бажано включати детальні відомості про спосіб виконання вправи та можливості отримання звукового зворотного зв'язку на відміну від подібних інструкцій у вправах на паперових носіях інформації. Завдання до вправи має формулюватися згідно загально методичних принципів комунікативності. У вправі має моделюватися певний відрізок реального процесу комунікації, а будь-яка модель має зберігати суттєві риси об'єкта, що моделюється. Якщо об'єкт – це реальний процес вербального спілкування, то в моделі слід зберігати, насамперед, таку його рису як вмотивованість, бо першою фазою будь-якої діяльності, в тому числі й мовленнєвої, є спонукально-мотиваційна.

Для комп'ютерних вправ характерні види завдань, що пов'язані з дидактичними можливостями комп'ютерних засобів навчання. Г.С. Чекаль [8, с. 125] визначила такі основні їх види: комп'ютерні вправи у співставленні або комбінаційні (matching); комп'ютерні вправи у трансформації (modification); комп'ютерні вправи у завершенні (completion); комп'ютерні вправи у поновленні тексту (Storyboard або Tray); комп'ютерні вправи у доповненні тексту (cloze); комп'ютерні вправи у розширенні тексту (expanding) – генерація тексту на підставі заданих інформаційних елементів; комп'ютерні вправи у впорядкуванні (reordering); комп'ютерні вправи у редагуванні тексту (editing).

Що стосується навчання діалогічного мовлення, то, як впливає з аналізу комп'ютерних вправ, що до останнього часу створювалися, є головним чином, передмовленнєві (мовні) вправи, спрямовані на формування лексичних і граматичних навичок писемного мовлення. Але в цих вправах комунікативна спрямованість практично відсутня. Все це диктує необхідність розробки типології комунікативно-спрямованих вправ для формування навичок і вмінь іншомовного діалогічного

мовлення. Очевидно, що у контексті сучасного комунікативного підходу до навчання ІМ необхідно розробляти комп'ютерні вправи, які призначені для організації діалогічної взаємодії студента з комп'ютером, що імітує природний людський діалог.

Як вважають автори навчального посібника [2, с. 53], мовна форма, що засвоєна під час виконання вправ, повинна асоціюватися в студента з мовленнєвою діяльністю, що сприятиме переходу з рівня мовної компетенції на рівень комунікативної компетенції. Цей етап формування вмінь і навичок реалізується за допомогою умовно-мовленнєвих вправ. Їх мета – автоматизація мовних навичок у ситуаціях, наближених до реальної мовленнєвої діяльності. Але на відміну від попередніх вправ вони мають комунікативне завдання. В такому разі увага студента переключається з мовної форми на зміст висловлювання, а формування вмінь і навичок відбувається мимоволі: студент використовує мову лише для розв'язання комунікативного завдання. Автори вважають, що умовно-мовленнєві вправи становлять необхідний етап навчання, на якому формуються мовленнєві навички, а створення мовленнєвих вправ на комп'ютері, які розвивають вміння мовленнєвої діяльності та готують студентів до реального спілкування ІМ, – досить складне завдання, оскільки воно вимагає динамічної зміни комунікативної ситуації і передбачає мотивовану ініціативність студента.

Зворотний зв'язок, реалізований у комп'ютерних вправах для навчання ІМ, – це зв'язок між комп'ютерним засобом навчання і суб'єктом учіння, який включає формування, контроль, оцінку, корекцію мовних навичок і мовленнєвих умінь того, хто навчається, а також здійснює управління навчально-пізнавальною діяльністю. [7, с. 126]. Метою організації зворотного зв'язку в комп'ютерних вправах для навчання ІМ, як вони вважають, є підвищення рівня пізнавальної мотивації студентів; забезпечення комп'ютерного контролю їх знань, умінь і навичок; організація програмної оцінки виконання навчального завдання кожним студентом; забезпечення програмної корекції навчальних досягнень студентів; здійснення управління їх навчально-пізнавальною діяльністю у процесі вивчення ІМ.

Основним способом оцінки рівня сформованості відповідних мовленнєвих навичок є самостійне вживання лексичних одиниць і граматичних структур у зв'язку із сформульованою викладачем навчально-комунікативною ситуацією. Тобто можна сказати, що критеріями оцінки одержаного мовленнєвого продукту є: 1) відповідність змісту висловлювання навчально-комунікативної ситуації; 2) наявність у висловлюванні специфічних для діалогу характерних рис та мовних і мовленнєвих засобів (еліпсів, лаконічних відповідей та запитань); 3) зверненість мовлення; 4) різноманітність ДС; 5) ініціативність мовленнєвих партнерів.

Наша система комп'ютерних вправ для навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення у ВНТЗ складається з таких груп вправ: комп'ютерні вправи, що допомагають будувати висловлювання; комп'ютерні вправи, на структуру висловлювання; комп'ютерні вправи, що імітують усну комунікацію; комп'ютерні вправи, що допомагають створити власний діалог.

До **першої групи** входять комп'ютерні вправи, що допомагають будувати висловлювання, є по своїй суті спрямованими на формування граматичної компетенції та повинні охоплювати різні аспекти, такі як порядок слів у пропозиції, сурядні та підрядні зв'язки – тимчасові форми, відмінок тощо, а також на формування умінь моделювати діалог на підставі прочитаного діалогу-зразка. Виконуючи комп'ютерні вправи цього типу, студент повинен вміти починати діалог, вживаючи відповідну ініціативну репліку (повідомлення, спонукання, запитання), також підтримувати розмову, додаючи до репліки-реакції свою ініціативну репліку.

Наведемо приклади комп'ютерної вправи для навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення:

Вправа 1.

Task: Match a line in A with a line in B to form the phrase.

A	B
1. it's great	around
2. to travel	sightseeing
3. to enjoy	impressions
4. unforgettable	sightseeing
5. to go	to see you

Другу групу вправ складають комп'ютерні вправи на структуру висловлювання, що засновані на роботі з діалогом і спрямовані на формування умінь самостійно використовувати у своїй діалогічній мові визначені мовні структури. Сюди відносяться і вправи, що формують вміння

логічно будувати діалог, формулювати гіпотезу, самостійно починати або завершувати будь-який діалог і т.д. Після виконання комп'ютерних вправ другого типу основними показниками сформованості загального вміння студента вести діалог ІМ є уміння швидко реагувати на репліки співрозмовника, використовуючи репліки, що мають різні комунікативні функції, та стимулювати співрозмовника до висловлювання, виражаючи свою зацікавленість за допомогою реплік оцінювального характеру. Наведемо приклад вправи, які відносяться до цієї групи.

Вправа 2.

Task: Fill in the blanks using the words in the chart.

Recently, how lucky, perfect, for a drink, magnificent
--

- a) You've travelled a lot
- b) you are.
- c) The service was
- d) Let's go ...
- e) The pictures are ...

До комп'ютерних вправ **третьої групи** входять вправи, що імітують усну комунікацію, до них відносяться: рольові комп'ютерні ігри як підготовка до реальної комунікації; складання з монологічних текстів діалогів, що імітують повсякденність. Змістом таких текстів може бути лінгвокраїнознавчий матеріал. За допомогою цих вправ студент повинен навчитися продукувати ДС різних типів та продукувати діалоги різних функціональних типів на підставі запропонованих навчальних комунікативних ситуацій. Наприклад:

Вправа 3.

Task: Let's check up how you remember the information given in the dialogue.

You have the beginning of the phrases, complete them with the correct dialogue information.

- 1. I have travelled around
- 2. Yes, it was really, –
- 3. The room wasand the service was
- 4. I visited a lot of places such as.....
- 5.you are.

До **четвертої групи** комп'ютерних вправ відноситься вправи, що допомагають студенту створити власний діалог. У результаті студенти мають навчитися створювати діалоги певного функціонального типу, наприклад, діалог етикетного характеру, діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін думками або повідомленнями. Наведемо приклад вправи для створення власного діалогу:

Вправа 4.

Task: Ok you've managed to do all the exercises and now you've just come back from New York. Tell your friend about your travelling. Make up your own dialogue according to the model given above using the following expressions.

You may use in your dialogue such conversational formulas as

How are things with you?

I would like to invite you to....

May I have a word with you? etc. if you need help, please consul "Conversational formulas"

- a) It's great to see you
- b) to enjoy sightseeing
- c) unforgettable impressions
- d) to stay at a hotel
- e) perfect service
- f) a comfortable room
- g) to go sightseeing

Згідно з запропонованою системою комп'ютерних вправ ми виділяємо чотири етапи навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення: 1) перший етап спрямований на формування у майбутніх інженерів граматичних і лексичних мовленнєвих навичок англійського діалогічного мовлення; 2) метою другого етапу є досягнення у майбутніх інженерів певного рівня граматичних та лексичних навичок для англійського діалогічного мовлення та вміння використовувати самостійно лексичні та граматичні структури у своїй діалогічній мові; 3) на третьому етапі студенти мають навчитися вести діалоги різних функціональних типів на підставі запропонованих навчальних комунікативних ситуацій; 4) четвертим етапом формування навичок і

вмінь англійського діалогічного мовлення є процес створення майбутніми інженерами власного діалогу.

Висновки за результатами дослідження. Таким чином, доцільність впровадження системи комп'ютерних вправ для навчання майбутніх інженерів англійського діалогічного мовлення у ВТНЗ пояснюється потребою формування вмінь та навичок англійського діалогічного мовлення, а саме: формуванням навичок реплікування, умінням поєднати репліки в різні види ДС; вмінням будувати мікродіалоги з використанням засвоєних ДС на підставі запропонованих навчальних комунікативних ситуацій; вмінням створювати власні діалоги різних функціональних типів; потребою створення найсприятливіших умов для формування комунікативної компетенції майбутнього інженера, який повинен вміти засобами ІМ вирішувати актуальні завдання спілкування, взаємопорозуміння і взаємодії з носіями мови.

Список використаної літератури

1. Педагогические системы, педагогические процессы и педагогические технологии в современном педагогическом знании / [Александров Г.Н., Иванкова Н.И., Тимошкина Н.В., Чшиева Т.Л.] // Educational Technology & Society. – 2000. – 3(2). – pp. 134-149.
2. Основы методики створення і застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов: навчальний посібник / [Асоянц П.Г., Чекаль Г.С., Сердюков П.І. та інші]. – К.: КДППМ, 1993. – 108 с.
3. Гончаренко У.С. Український педагогічний словник / У.С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / Колектив авторів під керівн. Ніколаєвої С.Ю. – К.: Ленвіт, 1999. – 319 с.
5. Садовский В.Н. Основание общей теории систем / В.Н. Садовский. – М.: Наука, 1974. – С. 72.
6. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английского языка на первом курсе технического вуза: учебное издание / О.Б. Тарнопольский. – К.: Вища школа, 1986 – 160 с.
7. Чекаль Г.С. Коваль Т.І. Зворотний зв'язок як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів у комп'ютерних вправах з іноземних мов / Г.С. Чекаль, Т.І. Коваль // Іноземні мови. – 2005. – №3.
8. Чекаль Г.С. Використання текстового процесора для створення комп'ютерних вправ у навчанні іноземних мов / Г.С. Чекаль, П.Г. Асоянц, Т.І. Коваль // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО: Філологія, педагогіка, психологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2003. – 124-127.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2014

И. В. Деркач, Е. А. Маловичко

Донецкий национальный технический университет

Система компьютерных упражнений для дифференцированного обучения будущих инженеров английской диалогической речи

В статье рассматриваются существующие системы упражнений для обучения будущих инженеров английской диалогической речи. Проведен анализ этапов обучения будущих инженеров английской диалогической речи. Создана система компьютерных упражнений для дифференцированного обучения будущих инженеров английской диалогической речи, в которую входят четыре группы упражнений, а именно: упражнения, которые помогают строить высказывание; упражнения на структуру высказывания; упражнения, которые имитируют устную коммуникацию; упражнения, которые помогают создать собственный диалог. Выделены четыре этапа обучения будущих инженеров английской диалогической речи.

Ключевые слова: английская диалогическая речь, компьютерное упражнение, диалогическое единство, коммуникативная ситуация, этапы обучения.

I. Derkach, K. Malovichko

Donetsk National Technical University

The System of Computer Exercises for Differential Teaching Future Engineers of English Dialogical Speech.

The existing systems of exercises for teaching future engineers of English dialogical speech are taken into consideration in the article. The analysis of grade levels for teaching future engineers of English dialogical speech has been made. The system of computer exercises for differential teaching future engineers of English dialogical speech has been created. This system contains four types of exercises. The

first group of computer exercises helps to build a statement. These exercises form grammar competence. Doing this group of exercises the students should be able to start the dialogue using the appropriate initiative replica. The second group of exercises deals with the statement structure. These exercises train students to use in their English dialogical speech language structures. The students should be able to begin, continue and to finish the dialogue. The third group of exercises contains exercises which initiate oral communication such as role computer games which prepare students for real communication. The fourth group of computer exercises helps students to create their own dialogue.

According to the system of computer exercises we distinguish four grade levels for teaching differential future engineers of English dialogical speech. The first level forms grammar and lexical skills for English dialogical speech. The second grade level forms students' skills to use independently lexical and grammar structures in their English dialogical speech. At the third level students should be able to dialog based on the definite communication situation. At the fourth level students should be able to create their own dialogue.

Key words: *English dialogical speech, computer exercise, dialogical unity, communicative situation, grade levels.*